

FÖRFATTARNAS ÖSTERBOTTEN

TEMA:
"De gamla
hade mycket
att berätta"

Mycket att berätta

”När man hör en som är långt över nittio år berätta så här, så inser man att en människa är en människa hela livet igenom. Då tror jag att det är viktigt att barn som är fem år idag får höra historien av henne.”

Det säger Lina Teir, scenkonstnär och pedagog och verksam bl a som lärare i berättarkonst. Och det är sant: de gamla har mycket att berätta. Men det gäller att skapa rum för dem att berätta – och själv vara beredd att slå sig ner och lyssna.

Att bli gammal och mötas över generationsgränserna kring böcker och berättelser är vad denna skrift handlar om.

Lina Teir ser berättarkonsten som en fin men outnyttjad resurs inom bl a äldreomsorgen. Läs om vårt samtal kring storytelling och berättarkonst på sidorna 2–11!

Bokcirkeln *Läs och tyck!* i Korsholm har funnits till redan ett bra tag. Det är bokälskarens julaften, när bokcirkelledaren Hilde-Ann Lall plockar fram böckerna för följande termin ur sin väska. Läs om bokcirkelverksamheten på sidorna 22–29!

Traditionen att skriva ner sångtexter och dikter i ett häfte – vad handlar den egentligen om? Alice Lillas och Ulla Sweins-Haustein kommer samman kring sina svarta vaxdukshäften från ungdomen och minns, sidorna 40–47.

I Författarnas Österbotten 6 citeras nitton svenskösterbottiska författare. Det första citatet är ur en dikt av Joel Rundt. Den inleds med de ord som också har fått stå som tema för detta nummer: De gamla hade mycket att berätta....

Vi tillönskar Dig givande lästunder tillsammans med – och inspirerad av – Författarnas Österbotten 6!

Författarnas Österbotten 6

Redaktör: Carola Harmaakivi
Redaktionsråd: Alice Lillas
Vivan Lygdbäck
Carita Nyström
Maria Sandin
Ulla Sweins-Haustein

Utgivare: KulturÖsterbotten,
Svenska Österbottens förbund
för utbildning och kultur,
Handelsplanaden 23 A, 65100 Vasa, Finland

www.kulturosterbotten.fi
www.brostoner.fi

Citaten publiceras med tillstånd av författarna
© Författarna (citaten)
och KulturÖsterbotten (övrigt)

Layout & ombrytning: Carola Harmaakivi

ISSN: 1798-0801

Tryck: Waasa Graphics, Vasa (03/2014)
Upplaga: 8 000 ex

Tilläggsbeställningar: info@kulturosterbotten.fi

 VALTION KIRJALLISUUSTOIMIKUNTA
 STATENS LITTERATURKOMMISSION
 NATIONAL COUNCIL FOR LITERATURE

Aktia

- Oskar Öflunds stiftelse
- Eugène, Elisabeth och Birgit Nygréns stiftelse

Författarnas Österbotten 6

**Tema: "De gamla hade
mycket att berätta"**

Joel Rundt: <i>Under dessa skyar</i>	8
Siv Bergman: <i>Tomat på nolltid</i>	12
Anna-Lisa Bäckman: <i>Spillkråka</i>	14
Olof Granholm: <i>Pensionärsdansen</i>	16
Erik Granvik: <i>Förrivärlden</i>	18
Lars Huldén: <i>Jag blir gammal, kära du</i>	20
Kurt Högnäs: <i>En handfull ljus</i>	30
Henrik Jansson: <i>Brev från Bar Aurora</i>	32
Roy Michelson: <i>Medan glöden falnar</i>	34
Anna Nylund: <i>Sommarens fotspår</i>	36
Carita Nyström: <i>Den förvandlade gatan</i>	38
Solveig Rabb: <i>Innan morgonen gryr</i>	48
Fredrika Runeberg: <i>Teckningar och drömmar</i>	50
Metha Skog: <i>Sov fortare</i>	52
Wava Stürmer: <i>Samtidigt</i>	54
Inga-Britt Wik: <i>Skriver i dagarnas bok</i>	56
Anita Wikman: <i>Allan, Sandra och vi andra</i>	58
Gösta Ågren: <i>Med ålderns rätt</i>	60
Robert Åsbacka: <i>Orgelbyggaren</i>	62
Författarregister	64

LINA TEIR

2 Berättarkonsten – lika gammal som människan

© INGEMAR RAUKOLA

LÄS OCH TYCK!

22 Bokprat i kubik i Korsholm

40

Ungdomsminnen
i vaxdukshäften

"Berättandet
världens naturligaste

konstform"

Lina Teir lär
Svenskfinland
hur man berättar
en historia

TEXT: CAROLA HARMAAKIVI
FOTO: INGEMAR RAUKOLA

– Vi behöver få möta andra människor, möta dem på riktigt – det är ett grundläggande mänskligt behov. Därför är det inne med storytelling just nu.

Det anser Lina Teir, scenkonstnär och pedagog och verksam runtom i Svenskfinland bland annat som lärare i berättarkonst.

– Vi har skapat en mängd tekniska lösningar för att slippa mötas ansikte mot ansikte. Nuförtiden kan vi uträtta våra ärenden genom att helt enkelt skicka ett e-postmeddelande eller logga in oss på något intranät på webben någonstans. Det skapar en tomhet som det behövs en motvikt till. Det här är åtminstone en delförklaring till att storytelling är så stort just nu, säger Lina.

Berättande – eller storytelling – är lika gammalt som människan själv. Berättat har människan alltid gjort, i alla tider. Före skriftspråkets utveckling torde berättandet ha varit det huvud-

sakliga sättet att överföra kunskap och traditioner. De gamla sagorna, sägnerna, historierna om världens uppkomst – alla har tecknats ned utgående från muntliga berättelser.

– Det som är så spännande är att finns ett världsomspännande nätverk av berättelser, ett nätverk där i princip samma historier dyker upp gång på gång, i olika kulturer och under olika tider, på olika håll i världen. Det pekar enligt mitt förmenande på en helt grundläggande allmänmänsklighet, på att vi alla i grund och botten är lika och alltid har varit det, förklarar Lina.

Ett allmänmänskligt tema som behandlats i berättelser genom alla tider, på olika håll i världen, är den förbjudna kärleken som slutar tragiskt: kärlekshistorien mellan "Romeo" och "Julia" som inte kan få varandra men som väljer kärleken och till sist tvingas offra livet. Det finns också exempel på fabler, där berättelsen i sig är den samma men där djuret i berättelsen varierar beroende på kultur. När historien berättas i Sibirien, handlar den kanske om en räv. I Spanien berättas samma historia men då måhända med en igelkott i huvudrollen. Och så vidare.

De religiösa motiven är också ofta de samma i olika kulturer. Historierna om gudabarn och jungfrufödslar återfinns i många religioner.

– Man tror kanske att en viss religiös berättelse utgör just vår historia, det är vi som har rätt i vår religiösa övertygelse. Men samma berättelse kanske vi hittar också i andra religioner. Vad innebär då det? Att vi inte är så olika ändå? Att vi i grund och botten kanske alla har ett gemensamt ursprung? filosoferar Lina.

– Och det är kanske det allra finaste med storytelling: den ger oss en bättre förståelse och samtidigt också en större respekt för andra människor och andra kulturer, säger Lina.

Lina Teir är född och uppvuxen i Kristinestad. Numera bor hon i Helsingfors. Efter sin klasslärarexamen har hon studerat drama och teaterkommunikation vid universitetet i Oslo. Det var via dramastudierna som hon kom i kontakt med berättarkonsten och började fördjupa sig i ämnet.

Storytelling blev sedan ett av de områden som Lina valde att börja jobba med. Hon föreläser och leder kurser runtom i Svenskfinland och lär ut hur man berättar en historia och hur man tar sin publik när man uppträder som sig själv, till exempel när man håller ett anförande eller gör en presentation inför publik.

– Jag jobbade tidigare mycket med pedagogik, musikpedagogik och dramapedagogik, men numera, efter mina scenkonstnärliga studier i Oslo, arbetar jag i huvudsak konstnärligt. Jag kombinerar teater, musik och berättande. Just nu regisserar jag en biografisk berättarföreställning med skådespelaren Camilla Hellberg, förklarar Lina i december 2013.

Berättarkonst behövs i många yrken

Det finns en stor efterfrågan på Linas specialkunskande inom berättarkonsten. Lina skrattar och förklarar:

– Att berätta är någonting som alla förväntas göra – och förväntas kunna, fast berättarkonst inte lärs ut vare sig i grundskolan eller på gymnasiet. Och visst, alla kan berätta, med varierande skicklighet. Men alla kan också bli bättre på det, för berättandet är en konstform, precis som så många andra färdigheter.

Förmågan att berätta behövs i många yrken. Lärare, präster och guider behöver kunna berätta, för att nämna bara några yrkesgrupper. Vem som helst som ska hålla ett anförande eller göra en presentation av något slag har nytta av att

kunna grunderna i storytelling.

– För lärare är berättarkonst ett oslagbart didaktiskt verktyg. Det är en enorm skillnad om en lärare kan berätta en historia eller inte. Läraren kan visserligen vara mycket duktig på sitt ämne men kan kanske inte förmedla det på ett sätt som går hem hos eleverna. Och då når han inte ut till eleverna så bra som han kunde, förklarar Lina.

Prästerna är en annan yrkesgrupp som kunde ha stor nytta av storytelling.

Storytelling handlar inte bara om att kunna dra en bra historia.

– Prästernas hela profession handlar ju om berättelser, om de bibliska berättelserna. Jag är övertygad om att om prästerna kunde lära sig att berätta bättre, skulle det ge liv åt hela kyrkan, säger Lina.

Att kunna lägga upp sin sak och presentera den på ett bra sätt har man självfallet nytta av också privat. Storytelling handlar nämligen inte bara om att kunna dra en bra historia. Åtminstone är det inte allt. Det är retorik – vältalighet – som ligger till grund för all berättarkonst.

– När man går till banken för att anhänga om ett lån och vill göra ett gott intryck på bankdirektören – också då har man nytta av att behärska

grunderna i berättarkonst, förklarar Lina.

Det Lina lär ut på sina kurser är grundläggande berättarkonst, det hon själv kallar hantverket, alltså hur man bygger upp en bra berättelse. Samtidigt vill hon väcka lusten att berätta hos folk. Framför allt vill hon att så många som möjligt ska upptäcka att de redan kan berätta.

Lina förklarar:

– Berättandet är världens naturligaste konstform. Vi berättar ju hela tiden. Hur man rör sig på scenen, hur man bygger upp det hela dramaturgiskt, hur man med enkla grepp kan göra allting mycket mera fängslande – det är vad jag vill lära ut.

Berättande läker och helar

Berättandet används också inom olika terapiformer och inom vården, till exempel bland äldre. Många former av psykoterapi innehåller starka element av berättande.

Läkande berättande är ett helt eget område inom berättarkonsten. Målet är att få individen att se sin situation i ett större, meningsfullt sammanhang, varvid också nya lösningar kan gestalta sig (källa: Alba Suomi Finland, www.albasuomi-finland.net).

Lina berättar att hon arbetat mycket med självbiografiskt berättande, vilket också det har en starkt terapeutisk funktion.

– Det är helande att berätta, särskilt om sitt eget liv. När man berättar, förvandlas man till ett subjekt och får då makt över sin egen historia.

Om man har råkat ut för någonting svårt eller traumatiskt, så kan man genom att berätta förvandlas till en hjälte i stället för att vara ett offer. Det här är en viktig aspekt. En annan viktig sak är att man står i centrum för allas uppmärksamhet, när man berättar.

Berättande är terapeutiskt för den som berättar. Men lika viktigt är lyssnandet:

– Självbiografiska berättelser hjälper publiken att förstå att man inte är ensam i allt det man går igenom i livet, förklarar Lina.

Berättelser ska åhöras

Lina understryker vikten av lyssnandet, när man jobbar med berättande. En berättelse fullbordas först när den åhörs, och det med respekt. För att insikten ska infinna sig och berättelserna ska föras vidare, är det samtidigt viktigt att sträcka sig över generationsgränserna.

Lina berättar:

– När jag för något år sedan medverkade i ett projekt med äldre i Närpes, berättade jag först alltid lite själv och sedan fick äldre ta över. En kvinna som var långt över nittio år berättade då en historia som utspelade sig när hon var fem år gammal. Hennes mamma hade en dag åkt till stan och köpt en kapp åt hennes syster. Den gamla kvinnan berättade att hon då hade blivit så avundsjuk att hon hade tagit den nya, fina kappan och avsiktligt smutsat ner den.

– När man hör en som är långt över nittio år berätta så här, så inser man att en människa är

"De gamla hade mycket att berätta"

*De gamla hade mycket att berätta,
men det blev enkelt, det blev talt så stilla,
– det hände då – och så – det var det året.*

*– Det ljusa hade kanske mist sitt skimmer,
det mörka taltes om med stilla vemod,
det hårda hade kanske ren förtonat,
det onda nämndes såsom ett förgånget,*

*och intet krävde stora ord och later,
om ock det engång gripit hårt om hjärtat,
om ock det engång fyllt en själ med jubel.*

Joel Rundt: *Under dessa skyar* (1954)

Joel Rundt

Född: Kovjoki, Nykarleby 1879

Död: Vasa 1971

Joel Rundt var lärare, författare och redaktör. Han arbetade bl.a. som folkskollärare i Karleby och Helsingfors, som sekreterare vid Svenska folkskolans vänner och som redaktör för bl.a. Österbottningen. Från år 1929 var han författare på heltid. Rundt skrev huvudsakligen lyrik och gav ut en lång rad diktsamlingar, som ofta var inspirerade av det österbottniska landskapet. Med tiden blev hans diktning alltmer religiöst betonad.

Rundt tolkade även finsk lyrik till svenska, bl.a. den välkända Finlandia-hymnen. Från år 1949 bodde Rundt i Vasa.

Källa:

● Författardatabasen Brösttoner
(www.brosttoner.fi)

en människa hela livet igenom. Vi kan alla känna igen känslan av att ha blivit orättvist behandlad. Vi vet alla hur det känns när vi sedan gör någonting överilat som vi får skämmas över.

– Berättelsen hade levt kvar hos kvinnan i över nittio år, den har funnits med henne hela livet. Då tror jag att det är viktigt att barn som är fem år idag får höra historien av henne. Förr överfördes historier mellan generationer helt naturligt i och med att flera generationer bodde tillsammans. Då fick barnen höra dessa historier av de äldre direkt. Nu måste man arrangera ett sådant möte mellan generationerna, säger Lina.

Berättarkonst tillgång inom vården

Till skillnad från många andra verksamhets- och terapiformer kräver berättandet väldigt lite i fråga om till exempel lokaliteter och utrustning. Berättande för sängliggande patienter på en bäddavdelning är, för att nämna ett exempel, lätt att arrangera rent praktiskt.

– Man går bara in där och så har man hela berättarkonsten med sig, förklarar Lina och fortsätter:

– Om personalen vill lära sig berätta, så är det inte särskilt svårt att ordna. Berättandet kunde då utvecklas till en verkligt fin återkommande verksamhet, som kunde ordnas, säg, en gång i veckan.

Att själv berätta är bra minnesträning för de äldre. Lina påpekar att berättarstunder kan ge ringar på vattnet också såtillvida att åldringarna

Berättarkonst och storytelling – en och samma sak?

Berättarkonst och storytelling används ofta som synonymer, och i stora drag handlar det om en och samma sak.

Begreppet storytelling används dock vanligen i en vidare bemärkelse än begreppet berättarkonst. Storytelling används som begrepp inom till exempel marknadsföring, då man målmedvetet bygger upp och använder en historia för att sälja en produkt.

Berättarkonst är en blandning mellan scenkonst och litteratur, förklarar Lina Teir. Som konstform påminner den mycket om filmen. Berättarkonst begränsar sig till att man berättar en historia. Berättarkonst handlar om berättarteknik, om att beröra sina åhörare med en historia, med det estetiska.

får mer att prata om i dagrummet och en större känsla av samhörighet i gruppen, särskilt på borden där åldringarna ska vara tillsammans hela tiden. En positiv upplevelse medför fler positiva upplevelser.

Berättande – och lyssnande – kan göra fina saker också hos dem som inte längre kan berätta själva.

– Jag har jobbat mycket bland äldre och dementa, och bland dem når berättelserna fram på

Berättarkonsten berör åhöraren på det sätt som den personen just då klarar av.

ett sätt som jag tror att är ganska unikt. Berättarkonsten berör nämligen åhöraren på det sätt som den personen just då klarar av, förklarar Lina. Alla personer får inte ut samma saker av att höra en berättelse. En berättelse kan väcka minnen eller en känsla eller man kan bli fångad av handlingen i sig – det är väldigt individuellt.

Lina minns:

– En gång var det en gammal kvinna, som inte längre pratade. Hon rullades ut i sällskapsrummet för att lyssna till mig. Jag berättade en historia om en emigrant som mindes sitt barndomshem, och då såg jag tårarna trilla nerför kinderna på den gamla kvinnan. Jag visste då att

jag hade nått fram till henne med min berättelse. Det kan ha varit mitt tonfall eller björkarna jag nämnde – det är svårt att säga vad det är som händer eller vad just den här kvinnan reagerade på, men det rör vid något gammalt, något minne eller någon känsla.

– Det kan låta lite banalt, det här, men det är som när jag hör en riktigt vacker julsång. Det är fint och vackert och bra men samtidigt gör det nästan lite ont i kroppen. Känslan blir fysisk.

Berättandet är framför allt ett möte mellan människor, ett närvarandemöte. Berättaren och åhörarna befinner sig i samma rum, vid samma tidpunkt. Berättaren talar vanligen inte i mikrofon utan använder den mänskliga rösten till att förmedla sin berättelse direkt till åhörarna. Det i sig har en helande, gemenskapsskapande effekt, anser Lina.

– Jag hör till dem som tror att konst och kultur överlag – och i mitt fall scenkonst och berättarkonst – kan ha stor helande verkan bland människor som kanske inte behöver professionell psykologisk hjälp men som kan behöva hjälp med att förstå världen. Och det behöver vi alla någon gång. Därför kunde storytellingen vara en jättestor sak, friskvårdsmässigt, säger Lina. ■

Vill du bli en bättre berättare?

Lina Teir tipsar!

Hur lägger jag upp en bra berättelse?

Som konstform påminner berättarkonsten mycket om filmen. Det gäller därför för den som berättar att kunna skapa bilder i huvudet på dem som lyssnar. Man ska kunna se historien för sina ögon, när man berättar den, som om man såg på en film.

Det är ett antal saker man bör vara medveten om, när man berättar, förklarar Lina Teir. Samtidigt understryker hon att alla kan berätta. För de flesta gäller det bara att förädla och finslipa färdigheten.

För det första bör man som berättare tänka på det **dramaturgiska**:

- Vad är det som händer i berättelsen? Se till att åhörarna förstår det, att de begriper själva handlingen i berättelsen! tipsar Lina.

Sedan ska man **regissera** sig själv. Lina förklarar:

- Var i berättelsen lönar det sig att berätta lite snabbare eller lite långsammare? När ska jag hålla en paus? Vilka gester kunde jag använda? Vill jag ändra på min röst någonstans i berättelsen? Vilka stämningar vill jag förmedla till publiken genom de ord jag väljer?

Och ännu: **tilltal**.

- Vill jag ha ett naturligt, avslappnat tilltal? Vill jag vara mera deklamatorisk? Vill jag understryka spänningen i berättelsen? Eller är det här en rolig historia som jag bara kastar fram?

Vad kan jag berätta om?

- Med äldre personer är lokalhistoriska berättelser vanligen ett säkert kort. Berättelserna handlar då ofta om den tid då åldringarna själva var aktiva i samhället, i yrkeslivet, med familjen. Anpassa berättelsen efter säsong, efter årstid – det ger åhöraren möjlighet att orientera sig under året, det ger rutin och trygghet! förklarar Lina.

Klassiska sagor kan man också berätta. Det är gemenskapsskapade, för sagorna är någonting vi alla har gemensamt.

Lina poängterar att man kan berätta om snart sagt vad som helst. Det är upplevelsen som gäller.

- Det är som att se på film, säger Lina. Man kan se på vilken film som helst. Upplevelsen är positiv, bara filmen är bra.

Man kan berätta om sitt eget liv också, men då måste man inse vad som är intressant för andra. En del episoder fungerar, andra inte. Berättelsen måste ha ett mervärde för att den ska fungera.

Hämta inspiration för ditt berättande på webben:

<http://caferatatosk.wordpress.com>

Siv Bergman

Jag öppnade ryggsäcken och klämde ner allt annat utom påsen med fågelfrö, som jag höll i handen. Hela tiden såg Spader Dam på mig med små stjärnor i ögonen.

– Det var det! sa jag. Var bor du då?

– På Varvsbacken.

Vi började gå framåt. Från sidan sneglade jag på Spader Dam. Det såg ut som om hon log där hon gick lite framåtlutad bakom sparken.

Vid ett grått trevåningshus stannade vi. Spader Dam parkerade sin spark under trappan och gick fram till en dörr som det stod Dahlholm på.

– Här bor jag, sa Spader Dam. Det är bara en liten tvåa, men den har terrass och havsutsikt. Sonja heter jag förresten. Stig in!

– Jag heter Rebecka, sa jag och krängde av mig ryggsäcken.

Medan jag plockade varorna ur ryggsäcken berättade Sonja att hon tyckte Rebecka var ett fint namn och att hon bodde ensam och inte hade egna barn.

– Men kom in en stund, så får du ett glas juice som tack för hjälpen, sa hon.

Siv Bergman: *Tomat på nolltid* (2005)

Siv Bergman

Född: Munsala, Nykarleby 1955

Bor: Kristinestad

Siv Bergman är klasslärare till yrket och skriver för den yngre läsarkåren. Som liten var Bergman själv en riktig bokslukare och det var då drömmen om att bli författare föddes. Bergman minns: "Då jag var barn och bokbussen, som till en början inte var en buss utan en vanlig personbil, började stanna hos oss öppnades en ny värld för mig. Jag lånade så många böcker jag orkade bära och bytte ut dem nästa gång bokbussen kom. Böckerna satte fart på min fantasi och jag drömde den ena vilda drömmen efter den andra. Jag var säker på att jag skulle

bli skådespelare eller författare då jag blev stor. Jag blev lärare, men kunde till slut också uppfylla min barndoms dröm att bli författare."

Debutboken *Om jag inte får bli kung* kom ut år 1992. I sina böcker berättar Bergman ofta hur viktigt det är att få vara den man är. Hon vill ge barnen läslust, trygghet och glädje.

Bergman är även en duktig fotograf. Hennes naturbilder ingår bland annat i John Vikströms bok *Strömmar av löften*, som kom ut år 2009.

Källor:

- Utbildningsstyrelsen: Möt finlandssvenska författare (www11.edu.fi/mlm/kirjailijakortti.php?id=43), hämtad 27.1.2014
- Fontana Media (www.fontanamedia.fi/content/view/73/41/), hämtad 27.1.2014

Österbotten

Sommaren står vit vid stugknuten.

Morfar gräftar i potatislandet.

Kom in nu morfar, det är ändå natt nu.

*Mommo ler föryngrad på vägg-
fotografiet.*

Morfar död 1930

i järnverket i Hamilton, Canada.

*Jag for förbi med bilen såg den
eldsprutande skorstenen,*

Domnarvet-jätten i Ontario-sjön.

Sommarnatten står vit vid stugknuten.

Morfars låga smidjo gapar

med stor svart tom mun.

Kom in nu äntligen, moffa.

Anna-Lisa Bäckman: *Spillkråka* (1975)

Dikten "Österbotten" handlar om smeden Oscar Engelqvist, som barnbarnet Anna-Lisa Bäckman tycker sig se utanför stugan i Harrström, Korsnäs. Dikten skrevs när smedjan redan stod övergiven. Stugan, som står kvar, har besökts av emigranter i flera generationer. Oscar har också en roll i Bäckmans roman *Molnets dotter* (1989).

Hamilton är en stad i Canada, en av många platser dit österbottningar har sökt sig för att arbeta.

(Källa: Anna-Lisa Bäckman,
e-postkorrespondens 30.1.2014)

Anna-Lisa Bäckman

Född: Vasa 1941

Bor: Stockholm, Sverige

Anna-Lisa Bäckman är journalist, författare och dramatiker. Hon flyttade med familjen till Sverige år 1950, där hon tog journalistexamen år 1964. År 1965–1997 arbetade hon som journalist på Dagens Nyheter. Bäckman är även film- och teaterutbildad.

Bäckman debuterade år 1970 med dikter i tidskriften Ord & Bild. Året därpå kom reseskildringen *Svart. En resa i USA*. Sitt genombrott fick Bäckman med *Fia i folkhemmet* (1974), som dramatiserades för televisionen.

Bäckmans litterära produktion omfattar ett tiotal böcker. Det genomgående

temat i böckerna är människans uppror mot samhällets villkor.

”Rebell från början. Ekofeminist och fredskämpe med allvar och humor som skrivarvapen.” Så beskriver författaren sig själv. Trots att Bäckman utvandrade från Österbotten redan som liten, har hon uppgett att hon alltid bär hemtrakterna med sig. Bäckman återvänder regelbundet till Österbotten och deltar aktivt i kulturlivet i både Finland och Sverige. Romanen *Resan till kungariket* (1983) handlar om hennes alter ego, som fjorton år gammal beger sig iväg tillbaka till Finland – ensam.

Källor:

- Nordisk kvinnolitteraturhistoria (www.nordicwomensliterature.net/sv/writer/backman-anna-lisa), hämtad 27.1.2014
- Författarcentrum (www.forfattarcentrum.se/forfattarformidling/forfattare/10/Anna_Lisa_B_ckman), hämtad 27.1.2014
- Wikipedia: Anna-Lisa Bäckman (http://sv.wikipedia.org/wiki/Anna-Lisa_Bäckman), hämtad 27.1.2014
- Anna-Lisa Bäckman: e-postkorrespondens 30.1.2014

Olof Granholm

*Den där lördagskvällen då Gusten kom och övertalade mig
att följa med på pensionärsdans i stället för att sitta och
gräma mig över Agdas öde, den lördagskvällen befarade jag
att det skulle bli lika svårt, som under ungkarlsåren, att
hitta en kvinna, som ville dela livets bekymmer med mig.*

Och nog blev det.

Olof Granholm: *Pensionärsdansen* (2000)

Olof Granholm

Född: Petsmo 1924

Bor: Vasa

Olof Granholm arbetade tidigare som slaktare men drabbades av diskbräck och blev sängliggande en hel vinter. För att fördriva tiden började han då, varmt uppmuntrad av vänner, tala in berättelser på magnetofonband. Han använde det språk som kändes naturligtast för honom, Petsmodialekten.

Efter ett tjugotal band började Granholm sortera bland berättelserna och översätta dem till standardspråk. Berättelserna blev sedan en bok, *Bässpojken* (1974). Sedan dess har Granholm varit författare mer eller mindre på heltid.

Bässpojken blev en bra början på det nya arbetet, minns Granholm. Boken lästes upp i radion, översattes till finska

och gav författaren statens litteraturpris. Norstedts förlag i Sverige, som gav ut *Bässpojken* som pocket, efterlyste en fortsättning, och Granholm skrev då *Oxbollen* (1977).

Olof Granholm betraktas som något i finlandssvenska sammanhang så ovanligt som en ursprunglig humorist. Hans böcker genomsyras av en berättarglädje, som bryter igenom den hårda vardagen och som kan ge den annars realistiska miljöskildringen smått absurda övertoner.

Granholms produktionslista omfattar ett tjugotal titlar, de flesta romaner. En del av berättelserna är rent självbiografiska eller har självbiografiska inslag.

Källor:

- Olof Granholm, brevkorrespondens februari 2014
- Utbildningsstyrelsen: Möt finlandssvenska författare (www11.edu.fi/mlm/kirjailijakortti.php?id=51), hämtad 27.1.2014
- Uppslagsverket Finland, del 2 s. 200 (Schildts, 2004)

Erik Granvik

Selma var redan gammal.

*De sista åren
satt hon i framstugan vid Simis
och spann.*

*Dagarna i ända spann hon
och sjöng hon om himlen.*

*Och det lyste om henne
som om hon redan varit där.*

*Ibland kom diakonissan,
ibland prästen,
ibland någon annan.*

*För alla som ville lyssna
sjöng hon om himlen.*

Erik Granvik: *Förrivärlden* (2010)

Erik Granvik

Född: Terjärv 1917

Död: Jakobstad 2013

Erik Granvik var lärare och författare. Han debuterade år 1970 med diktsamlingen *Emas*, som åtföljdes av ett tiotal böcker av vilka *Stadsresan* (1977) och *Över mörkret stjärnorna* (1992) betraktas som höjdpunkter.

Granviks intresse för det skrivna ordet åtföljdes av en lika stor passion för bildkonst och arkitektur. I mer än tjugo års tid ritade han vid sidan av sitt lärarjobb hus. Det hann med åren bli över tre-

hundra ritningar.

År 1963 kom Granvik i kontakt med författargruppen *Skrivarna* i Jakobstad och fick av gruppen den stimulans han behövde för att fatta pennan på allvar. Efter debuten år 1970 lovade Granvik sig själv att framdeles syssla med det han allra helst ville syssla med: skriva dikt.

Granvik hann under åren ge ut tretton diktsamlingar. *Förrivärlden* (2010), som citeras här invid, blev hans sista.

Källor:

- Chydenica, landskapsförfattare i Mellersta Österbotten (<http://lib.kokkola.fi/chydenica/granvik.htm>), hämtad 31.1.2014
- Uppslagsverket Finland, del 2 s. 203 (Schildts, 2004)

Lars Huldén

*Älskade, vad skall vi göra
när vi kommer till november?
Då skall vi vandra med varann
i skogar som dryper av fukt
men stundom fylls av kristaller.
På vägar med vatten och gyttna
eller morgonis som kalvars ögon.
Över fält som för längesen skördats
över brodd som väntar på sommarn.
Älskade, det skall vi göra
när vi kommer till november.*

Lars Huldén: *Jag blir gammal, kära du* (1981)

Lars Huldén

Född: Munsala 1926

Bor: Helsingfors

Lars Huldén är filosofie doktor och var professor i nordiska språk vid Helsingfors universitet år 1964–1989.

Sin karriär som författare inledde Huldén med diktsamlingen *Dräpa näcken*, som kom ut år 1958. Sedan dess har han gett ut ett fyrtiotal diktsamlingar. Han har också skrivit ett sjuttioal berättelser och ett tjog stycken för vinter- och sommarteatrar. Hembygden Munsala återkommer ständigt som inspiration i hans diktning.

Som översättare har Lars Huldén tagit sig an klassiker såsom Shakespeare och Molière men också finsk dramatik.

Tillsammans med sonen Mats Huldén gav han år 1999 ut en ny översättning av Kalevala. Ett specialområde som han har intresserat sig för är festsdikter och kantater.

Huldén har belönats för sitt litterära arbete med ett stort antal pris, bland annat Tollanderska priset (Svenska litteratursällskapet) år 1995 och Svenska Akademiens Stora Nordiska pris år 2000.

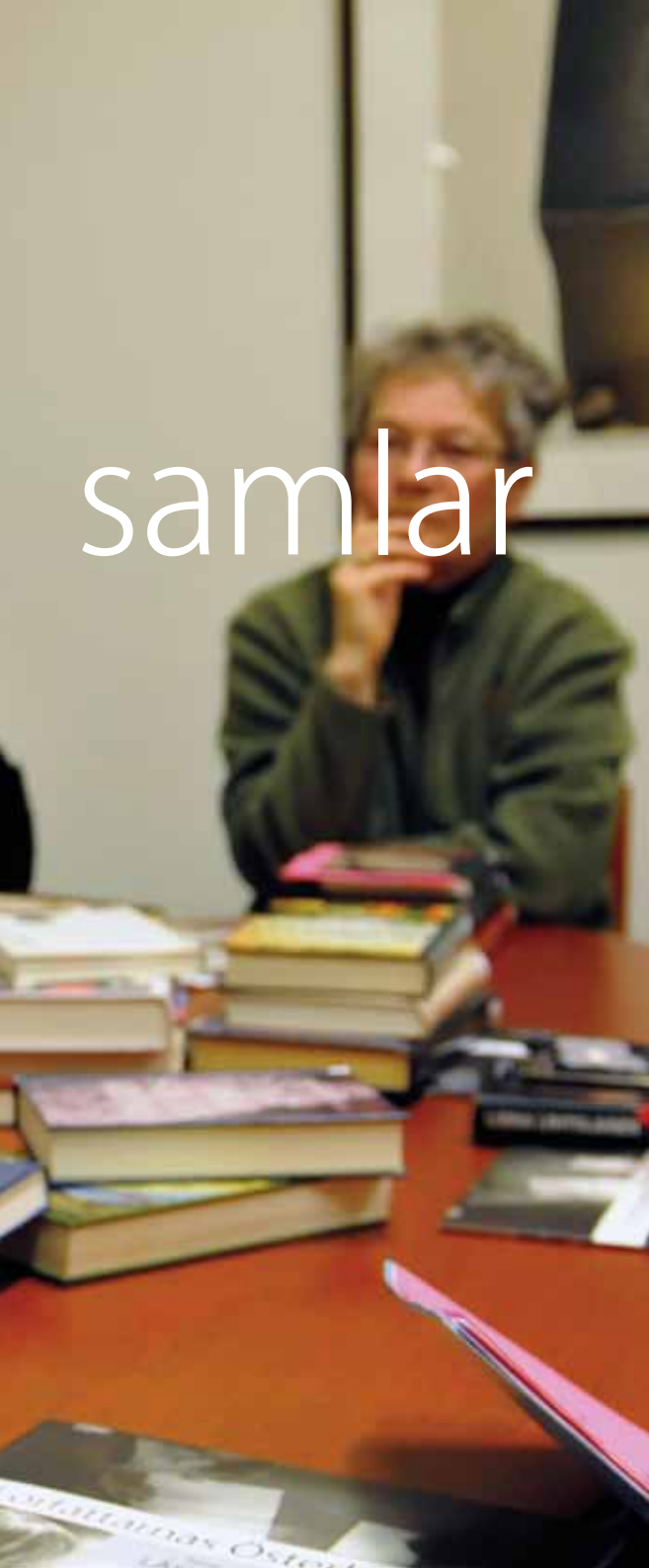
Lars Huldén är bosatt i Helsingfors men vistas ofta på hemgården i Monå, Nykarleby. Han har senast varit aktuell med diktsamlingen *Inga stjärnor i natt, sir* (2012).

Källor:

- Uppslagsverket Finland, del 2 s. 378–379 (Schildts, 2004)
- Schildts & Söderströms (www.sets.fi/forfattare/lars-hulden/), hämtad 29.1.2014

Läs och tyck!
i Korsholm

samlar

book- älskare

*– Titta! Har den kommit redan?
Den vill jag läsa!*

*– Får jag se? Nämen oj! Den här
boken har jag läst om i tidningen.
Den måste jag få låna!*

TEXT & FOTO: CAROLA HARMAAKIVI

*Det råder stämning nästan som på julafton,
när medlemmarna i bokcirkeln Läs och tyck!
i Korsholm tar del av innehållet i bokcirkel-
ledarens tygväska.*

Det är en torsdagskväll alldeles i slutet av november 2013 och bokcirkeln *Läs och tyck!* har precis kommit samman för sin fjärde och sista träff före terminsskiftet. Vädret är just så eländigt som bara ett novemberväder kan bli: kompakt mörker, ett par plusgrader, ihållande regn och en vind som skär rakt genom märmärg och ben. Ändå är det fullsatt kring det ovala bordet i bibliotekschefens rum på Korsholms kommunbibliotek i Smedsby.

– Här, den här minns jag att nån av er har talat om, säger bokcirkelledaren, bibliotekarien Hilde-Ann Lall och letar fram ytterligare en bok ur sin tygväska. Boken tas emot av ivriga händer och ögon som redan slukar.

Böckerna i tygväskan finns alla med på den nya läslistan för vårterminen. Vårterminens bokcirkelträffar vid vuxeninstitutet utgör en skild

kurs, som man måste anmäla sig till, men det där med att fortsätta eller inte fortsätta i gruppen är en diskussion som överhuvudtaget inte förs. Alla kommer att hänga med, självklart, också under vårterminen.

– Att få prata om böcker med kloka människor, det är nog det bästa med att vara med i en bokcirkel, säger Yvonne Hoffman, bokcirkelmedlem och själv författare.

– Att få bekanta sig med så många olika böcker, sådana som man kanske inte självmant skulle komma sig för att låna – det är det bästa med att vara med, säger Marlene Ehnström.

”Ny och spännande litteratur utkommer ständigt. Tycker du om att läsa och vill få goda lästips? Kom med och diskutera nyutkommen litteratur!”

■ Per Olov Enquists "Liknelseboken" hade gett en fin läsupplevelse.
Bakom bokhögarna Britt-Marie Rantala och Yvonne Hoffman.

Så beskrivs bokcirkeln *Läs och tyck!* i förteckningen över kurser vid Korsholms vuxeninstitut. Bokcirkeln, som ordnas i samarbete med biblioteket, har funnits med bland kursutbudet redan länge. Hilde-Ann Lall har varit ledare för cirkeln nästan lika länge.

– Oj, du milde, när tog jag över? 1990? 1991? Jag kommer inte ihåg, säger Hilde-Ann.

Stina Svarvar har varit med i *Läs och tyck!* från början, men inte heller hon kan minnas när Hilde-Ann trädde till. Men då nångång var det, 1990 eller 1991.

Läs och tyck! samlas fyra gånger i terminen.

Under en termin hinner gruppen plöja igenom en ansenlig mängd litteratur, böcker som medlemmarna sedan ivrigt diskuterar med varandra. Det är alltså uttryckligen ny litteratur som medlemmarna i bokcirkeln läser. Skönlitteratur, inte faktaböcker. Prosa, vanligen romaner. Inte lyrik.

Varför inte lyrik?

– Jag vet inte. Det är kanske därför att det känns lättare att prata om romaner än om dikter, svarar Birgitta Sandbacka.

Hon får medhåll av de övriga. Bokcirkelmedlemmarna har alla ett brett litteraturintresse och läser det mesta de kommer över, också lyrik, men ►►

■ *Finlandssvensk litteratur på listan: Annika Luthers "Lärarrummet". Kring bordet från vänster Britt-Marie Rantala, Yvonne Hoffman, Birgitta Sandbacka, Stina Svarvar, Barbara Blomqvist och Marlene Ehnström.*

att diskutera dikter med andra känns svårt. Lyrikläsning ger en personligare läsupplevelse, som är svår att förmedla och dela med sig av till andra.

Hösten 2013 fanns det sammanlagt 43 titlar på bokcirkelns litteraturlista. Läslistan sammanställs varje gång av Hilde-Ann Lall.

– Relativt enväldigt, säger Hilde-Ann om sitt sätt att kompilera litteraturlistan och myser förnöjt.

Inte vilka böcker som helst kommer med på Hilde-Anns lista, hur nytugivna de än är. Böckerna förutsätts hålla en viss klass, och på hösttermi-

nens läslista återfanns därför författare såsom Michael Ondaatje, Khaled Hosseini och Per Olov Enquist.

Den finlandssvenska och svenskösterbottenska skönlitteraturen behandlas i bokcirkeln som vilken annan litteratur som helst. Nytugivna böcker som får grönt ljus i Hilde-Anns kvalitetskontroll läggs upp på läslistan, och sedan hamnar böckerna i tygväskan, en efter en. På höstterminens lista fanns bland annat Annika Luthers *Lärarrummet*, Zinaida Lindéns *För många länder sedan*, Johanna Holmströms *Asfaltsänglar*, Philip

Teirs *Vinterkriget*, Kjell Westös *Hägring 38*, Sanna Tahvanainens *Bär den som en krona*, Malin Kiveläs *Annanstans* och Fredrik Långs *Flickorna på Nappari*.

Bokcirkeln sporrar till bredare läsning

Alla medlemmar i bokcirkeln läser inte alla böcker på listan, och framför allt läser alla inte samma böcker samtidigt. Förklaringen till det sistnämnda är enkel:

– Det är sällan biblioteket har möjlighet att köpa in tillräckligt många exemplar av en och samma titel för att alla i bokcirkeln ska kunna läsa boken samtidigt, förklarar Hilde-Ann.

Det är inte nödvändigtvis någon nackdel att bokcirkelmedlemmarna läser olika böcker.

– Det händer rätt ofta att jag blir intresserad av en bok som någon annan först har läst, när jag får höra mer om boken, berättar Marlene Ehnström.

De övriga i gruppen nickar instämmande. En bok som inte har känts så värst lockande, när den först lyfts fram ur Hilde-Anns tygväska och presenterats för gruppen kring det ovala bordet, har plötsligt ändå blivit intressant, när en bokcirkelkamrat senare har berättat om boken och om sin läsupplevelse.

– Det är just det som är det fina med bokcirkeln, förklarar Marlene. Bokcirkeln breddar och fördjupar vårt litteraturintresse, eftersom vi kommer att läsa också sådana böcker som vi kanske annars inte skulle komma oss för att låna.

Britt-Marie Rantala håller med:

– Jag har läst massor, alltid. Som ung plöjde jag mig igenom världsklassikerna, men under de senaste tjugo åren har jag läst mest deckare. Sedan jag kom med i bokcirkeln för ungefär ett år sedan har mitt läsintresse breddats något otroligt.

Läsandet sporrar också till större eftertanke, till en djupare analys:

– Det är klart att man tänker efter lite mer när man läser, då man vet att man ska tala om boken med andra senare, säger Yvonne Hoffman. Det räcker inte med att tycka att boken var bra. Man vill utreda varför.

Läsintresset är något som alla i bokcirkeln har med sig sedan barnsben. Man började läsa för att mamma eller pappa eller kanske ett äldre syskon läste. Kanske hade man en bra lärare som lockade till läsning. Måhända sprang läslusten fram ur något så pass trivialt som att det inte fanns särskilt mycket annat meningsfullt att fördriva tiden med. Närheten till ett bibliotek bidrog självfallet till att hålla läslusten levande.

När dörrarna till läsandets fantastiska värld en gång öppnats, fanns det ingen återvändo:

– När jag var tolv år gammal, påstod min mamma att jag läst mig genom hela skolbiblioteket i Rimal, berättar Gertrud Lindroos och skratrar glatt åt minnet.

Skolans betydelse för barnens och ungdomarnas läslust betonas av alla i bokcirkeln. Skolan kan vara helt avgörande för att läslusten hos

ett barn alls ska infinna sig. En nyväckt och därför kanske lite bräcklig läslust kan i värsta fall slockna helt, om bokläsandet i skolan tvingas in på spår som känns främmande för barnet.

Inget lästväng

Under höstterminen 2013 hade bokcirkeln *Läs och tyck!* åtta medlemmar. Alla damer, alla i den ålder då man åter börjar ha tid för sig själv.

Men vad nu då? Läser inte herrar böcker?

Damerna i bokcirkeln skrattar glatt.

– Jo, visst läser de. Men män har kanske inte så stort behov av att prata med andra om det de har läst.

Och visst har det funnits manliga deltagare i *Läs och tyck!*, men det var ett tag sedan. Det har också funnits deltagare som kanske inte har läst så mycket själva men som gärna har lyssnat när andra har talat och samtalat om böcker.

– Man kan ta till sig litteratur på olika sätt, förklarar Hilde-Ann. Här råder inget lästväng. Man läser de böcker man vill läsa, eller så låter man bli. För någon kan det viktiga vara att få höra andra berätta om böcker. Också det är en öppning in i litteraturens värld.

Klockan tickar vidare och medlemmarna i *Läs och tyck!* blir alltmer otåliga att få komma i gång med det som de har samlats för denna regniga och blåsig novemberkväll: att tycka till om de böcker de har läst sedan de träffades senast. Britt-Marie har läst *På andra sidan glädjen* av Seré Prince

Halverson och *Spelets konst* av Chad Harbach. Yvonne har fått sig en fin läsoplevelse tillsammans med Per Olov Enquists *Liknelseboken*. Birgitta har läst *Torsdagarna i parken* av Hilary Boyd och *Morfar skrev inga memoarer* av Gustav Fridolin. Den sistnämnda boken är hon särskilt imponerad av.

*Man läser de böcker
man vill läsa, eller så
låter man bli.*

Stina berättar om *Annonser* av Marie-Hélène Lafon, *Snöbarnet* av Eowyn Ivey och *Mellan rött och svart* av Jan Guillou. I ett sällskap av verkliga bokslukare är Stina tydligen i en klass för sig, för de andra i gruppen skrockar förtjust:

– Va?! Har du bara läst tre böcker?

Men det är självfallet inte antalet böcker som räknas, det är läsoplevelsen som är av betydelse – det att boken faktiskt har bjudit på någonting annat än en stunds förströelse. Gertrud, Barbara och Marlene berättar om böcker de läst av Vibeke Olsson, Richard Ford, Stef Penney, Samar Yazbek, Philip Teir och Sanna Tahvanainen.

– Varför skulle vi inte läsa böcker? undrar Barbara när hon får frågan varför hon läser. De andra håller med:

– Varför inte läsa? Vi har ju tid! utbrister

Stina.

– Böcker ger oss ett bättre språk, tillägger Yvonne.

– Böcker hjälper oss att förstå andra människor bättre, säger Britt-Marie.

– Vi får en unik insyn i andra människors liv, säger Marlene.

Och sedan, kvällens höjdpunkt: det råder stämning nästan som på julafton, när Hilde-Ann äntligen

gläntar på sin tygväska, som stått vid hennes stol i ändan av det ovala bordet hela kvällen nu. Den ena boken efter den andra plockas fram ur väskan och tas emot av ivriga händer och ögon som redan slukar.

– Titta, Birgitta, kunde den här intressera dig?

– Den här boken, det är ...

Hilde-Anns tygväska töms på sitt innehåll på bara några ögonblick. Bokälskarens himmel. ■

■ Britt-Marie Rantala, Stina Svarvar och Birgitta Sandbacka med några av höstterminens favoritböcker.

Kurt Högnäs

*Hellre än bara människa och gammal ville jag bli ett
åttiårigt hörnskåp eller en stol som länge gått i arv eller
åtminstone få vara en fönsterlists impulsiva glädje. Eller
kanske jag finge bli ett rart frimärke med alla tänder kvar.
Då skulle jag inte länge sitta glömd och ensam och av alla
skulle jag prisas så som bara vackra sedelbuntar kan uttrycka
förtjusning. Och man skulle behandla mig varsamt, inte som
en människa bara utan som ett kärt och omistligt föremål.*

Kurt Högnäs: *En handfull ljus* (1981)

Kurt Högnäs

Född: Munsala 1931

Bor: Kristinestad

Högnäs debuterade år 1955 med diktsamlingen *Början till liv*. En produktivare fas i hans författarskap inleddes år 1979 med *Italiensk svit*, en samling lyriska prosaskisser som kombinerade ett lödigt modernistiskt formspråk och en klassisk litterär tradition. I de närmast följande verken – *En handfull ljus* (1981), *Överskridningar* (1983) och *Nattens lökar* (1985) – blev texterna kortare och växade över från poetisk prosa till prosalyrik. Ord som ”mästerskap”, ”fulländning”, och ”exakthet” upprepas ofta i recensio-

nera av Högnäs utgivning.

Högnäs blev filosofie licentiat år 1960. Han har arbetat som språklärare i Jakobstads svenska samlyceum och som äldre lektor vid Björneborgs svenska samskola och Kristinestads samlyceum.

Högnäs har belönats med flera litteraturpris i Finland och Sverige. Diktsamlingen *De bronsblå solarna* (2011) nominerades för Runebergspriset. År 2011 tilldelades Högnäs Tollanderska priset av Svenska litteratursällskapet.

Källa:

● Schildts & Söderströms (www.sets.fi/forfattare/kurt-hognas/), hämtad 27.1.2014

Henrik Jansson

Då börjar mannen bredvid henne dunka sina handflator i bordet.

Han är fastspänd i vilstolen, det är numera oftast så när jag kommer, men jag försöker istället för att protestera tänka mig att personalen säkert vet bäst. Fast jag egentligen inte alls tror på det. Jag griper tag i den skrynkliga gammelmansnäve som efter slaget ligger kvar på bordsskivan, klämmer försiktigt, och tänker på hur stort det nu så avsmalnade ansiktet en gång varit: kraftiga kinder och tung dubbelhaka, en man vars ord betytt någonting.

"Din son är här pappa", säger jag, utan att egentligen räkna med något svar.

"Brabra, jag har väntat", kommer i varje fall, som en knappt hörbar suck, och jag undrar vad det är han i så fall väntat på. Om han faktiskt kommer ihåg mig också när jag inte är på plats. "Har inte läkaren gjort något åt det där inflammerade såret ännu", säger jag och snuddar vid hans mungipa, "ingenting händer här sen hon stack, den där sköterskan som brukade promenera med dej också."

Henrik Jansson: *Brev från Bar Aurora* (2010)

Henrik Jansson

Född: Jakobstad 1955

Bor: Åbo

Henrik Jansson är fri författare men också frilanskritiker och kolumnist (HBL och Vasabladet) samt ledare för skrivarkurser.

Som tonåring hade Jansson två drömmar. Den ena var att bli rockmusiker. Den andra var att bli författare. Jansson intresserar sig för tidlösa teman såsom människorelationer, kärlekens fram- och baksidor, relationer mellan generationer. Han väver också gärna in samhällskritik i

sitt berättande, och ställer frågor om vad begrepp som medmänsklighet och solidaritet idag kan innebära.

Jansson debuterade år 1981 med novellsamlingen *Lit de parade*. Det har blivit fler novellsamlingar och också en del lyrik med åren, men i första hand har Jansson gett ut romaner, senast *Nyckelroman* (2013). År 1987 doktorerade han i litteraturvetenskap med avhandlingen *Per Olov Enquist och det inställda upproret*.

Källor:

- Uppslagsverket Finland, del 2 s. 471 (Schildts, 2004)
- Scriptum (www.scriptum.fi/sv/books/fiction/nyckelroman), hämtad 28.1.2014
- Utbildningsstyrelsen: Möt finlandssvenska författare (www11.edu.fi/mlm/kirjailijakortti.php?id=29), hämtad 29.1.2014

Roy Michelson

Innan han somnar om ligger han och funderar över sin dröm. Det är femtio år sen han var i det militära. Han har börjat drömma allt mer om de döda. Men det har väl sin naturliga förklaring. De flesta han känt och som betytt något för honom är döda. Han står väl själv på tur. Han fyller sjuttio år i morgon. Det är anledningen till att han är här. Han vill undvika uppvaktning. I dag förmiddag skall ha ta bilen och starta en färd runt i Skandinavien, har han tänkt. Besöka platser där han varit för länge sen.

Roy Michelson: *Medan glöden falnar* (2012)

Roy Michelson

Född: Närpes 1934

Bor: Närpes

”Inspirationen kommer ur en författares samlade livserfarenhet. Har man inte levat har man heller ingenting att skriva om.” Så säger i en intervju Roy Michelson, sjöman, geotekniker, pälsfarmare och framför allt författare.

Michelson debuterade år 1982 med romanen *Veracruz*, som vunnit andra pris i en stor romantävling. Han har sedan dess utkommit med både vuxen- och ungdomsromaner samt med noveller. Michelson har ett hårdkokt och färg-

starkt språk med Hemingway, Hamsun och Dostojevskij som förebilder. Inspiration hämtar Michelson ur sina erfarenheter av racertävlingar samt av livet som sjöman och pälsdjursfarmare. Michelson har karaktäriserats som en frän realist som med hetta tar parti för gestalter i välfärdssamhällets marginal.

Romanen *Den inbillade friheten* (1990) nominerades för Runebergspriset. Senast har Michelson varit aktuell med romanen *Medan glöden falnar* (2012).

Källor:

- Utbildningsstyrelsen: Möt finlandssvenska författare (www11.edu.fi/mlm/kirjailijakortti.php?id=61), hämtad 28.1.2014
- Uppslagsverket Finland, del 3 s. 440 (Schildts, 2005)

Анна Нылунд

Så länge Sanna minns, har farmor varit så här krokig. Där hon nu närmar sig övran rigrinden, syns hon bara i höjd med gärdesgården. När hon stannar för att vila och se sig omkring på sönernas grödor, rätar hon för ett ögonblick på ryggen och blir dubbelt så lång. Men strax sjunker hon ned igen och suckar så uppgivet. Hennes långa fläta faller framåt och farmor slänger den otåligt tillbaka. Aldrig har hon använt en hårnål eller andra fåfängligheter, inte ens en garnända att fästa håret med. När hon flätat ända ner, rycker hon ur ett par hårstrån och snor dem om nedersta tofsen.

– Varför är farmor så krokig?

– Jaja, hon blev väl för rikt välsignad. Kroppen höll inte med barnsäng varje år och med hårt arbete hela tiden. Och hon sparade alltid in på maten för egen del.

Anna Nylund: *Sommarens fotspår* (1981)

Anna Nylund

Född: Petalax 1911

Död: Vasa 2002

Anna Nylund var lärare och författare. Hon arbetade som folkskollärare i Vasa i fyrtio år, innan hon efter pensioneringen började ägna sig åt sitt författarskap.

Den självbiografiska barndomsskildringen, novellsamlingen *Sanna*, kom ut år 1978. Tre år senare gav Nylund ut novellsamlingen *Sommarens fotspår* (1981), också den en självbiografisk barndoms-

skildring. Romanen *Aronstaven* (1997) baserar sig på Nylunds farföräldrars livshistoria.

Nylund skrev också bland annat dikter och litteraturkritik samt texter till det första bygdespelet "Ur bykiston i Petalax" och till nyårsrevyer. Hon tecknade även gamla talesätt och uttryck från sin hemby.

Källa:

● Författardatabasen Brösttoner (www.brosttoner.fi)

Mormor var så viktig för Sanna. Sällan hade mamma tid att ta i famn eller bara sitta och lyssna. Jämt hade hon så mycket att stå i. Men hos mormor fanns plats och tid.

Mormor var rund och hade mörkbruna pigga ögon, som plirade mot ljuset, när hon lyfte blicken från sina bibelblad. Tunt tenngrått hår hade hon, som hon flätade i en stram hårpiska och snodde runt till en tanig liten bulle i nacken. Full av hårnålar. Sanna tyckte om att hjälpa mormor med håret. Hon tyckte om att röra vid henne. Allt var så varmt och välkomnande hos henne. Ofta la mormor sin hand på Sannas huvud och sa:

– Jumalan siunausta lapseni!

Carita Nyström: *Den förvandlade gatan* (1991)

Carita Nyström

Född: Vasa 1940

Bor: Korsnäs

Carita Nyström debuterade år 1975 med debattboken *Denna värld är vår. Handbok i systerskap*, som hon skrev tillsammans med Birgitta Boucht. Hon har därefter gett ut bl.a. lyrik, essäer, noveller och romaner.

År 1991–1993 var Nyström länskonstnär i litteratur i Österbotten. Tillsammans med sin man Erik Ågren har hon drivit förlaget Hantverk i Korsnäs. År 2006 medverkade hon tillsammans med bl.a. Ralf Andtbacka i antologin *In-*

terland. Sex steg under vatten. Interlandprojektet mellan författare i Österbotten och författare i Yorkshire i Storbritannien fortsätter alltså. År 2013 utkom Nyström med boken *Det börjar alltid med ett frö. Trädgårdshistorier*.

Nyström har sedan år 1996 verkat som ordkonstlärare för både barn och vuxna. Hon medverkar i referensgruppen för litteraturprojektet Brösttoner sedan år 2005.

Källa:

- författardatabasen Brösttoner (www.brosttoner.fi)

Barnadröm om ungdomsliv samlas i sånghäften

*”Kyss mig, Honey, Honey, kyss mig
Smek mig, Honey, Honey, smek mig
Ta mig i din famn och ge som nyss
o Honey, Honey, aha en kyss...”*

*– Å du milde, minns du den här?
– Vet du, jag får än i denna dag
goda vibbar av den här...*

TEXT & FOTO: CAROLA HARMAAKIVI

Hjärtligt skratt varvas med förtjust fnitter, när Alice Lillas och Ulla Sweins-Haustein kommer igång med minnen och episoder kring sina svarta vaxdukshäften från tonåren. Varje sida, varje rad i de vältummade rutpappershäften är fylld med vacker, sirlig, handskriven text.

Det är låttexter, de allra heligaste, från ungdomen. Man kan riktigt känna koncentrationen bakom kulspeppennans regelbundna, noggrant övervägda drag över papperet.

– Det var svårt att hitta sångtexterna, minns Lillas. Man hörde låtarna spelas på radion, men texterna kunde vara riktigt knepiga att få tag på. Allers Veckotidning – i den fanns det en låttext varje vecka. Dem tog man vara på och skrev ner i sitt häfte.

– Fickjournalen var en annan tidning där man kunde hitta låttexter, tillägger Sweins-Haustein.

*Jag får höra det var dag
att du äldre är än jag,
men vad bryr jag mig om det,
jag är din för evighet!*

Lillas nickar:

– Det var viktigt att skriva ner texterna och sedan ha dem prydligt samlade i sitt häfte. Och sedan kunde man byta texter med sina vänner. Också det var viktigt.

Det viktigaste av allt – och det som var hela poängen med de tidskrävande skrivövningarna – var förstås att lära sig låtarna. Det var i sin tur vik-

tigt därför att de lite äldre, coola kidsen lyssnade till just de låtarna.

Hon bar en

*itsy bitsy teenie weenie yellow polka dot bikini,
en prickig baddräkt där midjan är bar,
en itsy bitsy teenie weenie
yellow polka dot bikini,
men ack! Hon ville i tältet bli kvar.*

Lillas och Sweins-Haustein minns att de började samla på låttexter i tioårsåldern. Intresset höll i sig i flera år. När de blev lite äldre, fick låttexterna i häften ge plats också åt annat innehåll: dikter och minnesverser och dylikt.

Låttexter var ingalunda det enda man samlade på, minns Lillas och Sweins-Haustein. Åtråvärda samlarobjekt var också frimärken och tändsticksaskar och – särskilt bland de yngre barnen – glansbilder. Men låttexterna var angelägnare än allt det andra. Det var hjärta och smärta. Framtidslöften. Vuxenlivet.

– Det var en barnadröm om ett ungdomsliv, förklarar Lillas om sitt samlarintresse. Man beundrade de äldre ungdomarna och ville ta efter dem i allt. Och eftersom de lyssnade på just den musiken, så ville man kunna låtarna själv också.

– Och så satt man och lyssnade på P3 på Sveriges radio och skrev och försökte lära sig låtarna och memorera texterna, minns Sweins-Haustein.

– Man fantiserade om ett ungdoms- och vuxenliv som skulle bli så spännande, fyller Lillas i.

För man var ju ännu bara ett barn.

Texterna i Lillas och Sweins-Haustains svarta vaxdukhäften åtföljs av konstfärdiga illustrationer, omsorgsfullt nedtecknade med samma läckande Bic-pennor som texterna. Och av bilder, varsamt saxade ur veckotidskrifterna, bilder av sångare och filmstjärnor: Marlon Brando, Elizabeth Taylor, Paul Anka, Doris Day, Sandra Dee, Elvis Presley...

– Elvis var jättestor, minns Lillas. Det var förstås alla filmerna som gjorde det. Man skulle se alla Elvis-filmer – det var ett absolut måste.

Ju längre fram man bläddrar i vaxdukhäftena, desto prydligare blir handstilen. Det är inte längre en svettig barnnäve som krampaktigt greppar ett motsträvt skrivdon utan en sval, elegant tonårshand, nästan vuxen redan, som ledigt håller i pennan.

– Jag renskrev faktiskt mina låttexter i några repriser i takt med att min handstil blev bättre, berättar Lillas. Det var samtidigt ett bra sätt att öva upp handstilen.

Åren gick, rasande fort. Snart fick det trogna nedtecknandet av låttexter stiga åt sidan för annat.

– Man blev lite äldre och så började man svärma, förklarar Sweins-Haustein. Man svärmade för en massa saker. För allt möjligt, i själva verket. Man skulle gå arm i arm på stan med sin bästis och spana in vem som satt på glassbaren tillsammans med vem. Såna saker.

*Bara sexton år,
hela livet ler och leker,
det har blivit vår,
alla vindar kinden smeker.*

Konfirmationen var den ritual som öppnade dörren till det riktiga ungdomslivet, berättar Lillas och Sweins-Haustein.

– Det var då man fick börja gå på dans, förklarar Sweins-Haustein.

– Det var det härligaste som fanns, att dansa, fyller Lillas i.

*Snälla Per! Snälla Per! Vänta! Snälla rara Per!
Säj, ska vi inte leka lite grann? Snälla Per
Snälla Per
Fast för liten nu jag är,
jag växer upp det fortaste jag kan. ■*

Låtsamlande kul i alla tider

– Behovet av att samla sina egna sånger, sin egen repertoar, det har nog människor alltid haft. Det är bara metoderna som har förändrats.

Det säger Niklas Nyqvist, institutschef vid Folkmusikinstitutet FMI vid Svenska litteratursällskapet i Finland.

TEXT & FOTO: CAROLA HARMAAKIVI

Niklas Nyqvist och kollegerna Birgitta Eklund-Strang, Synnöve Svanström och Marie Lönnblad sitter församlade kring några sång- och vishäften från femtio- och sextiotalen. De bläddrar försiktigt i de kärleksfullt sammanställda häftena, där det förutom sång- och låttexter finns också annat material, främst tidningsurklipp och egenhändiga illustrationer.

Folkmusikinstitutet har en samling på ungefär tvåhundra sådana häften, som folk under årens

lopp har donerat till institutet. En del häften har lämnats in av dödsbon. Andra kan ha hittats på en husvind och överlåtits till Folkmusikinstitutet för arkivering. Många av häftena är från tjugo- och trettiotalen, men det finns också äldre alster i samlingarna, från sekelskiftet och ännu tidigare. De äldsta häftena är från medlet av 1800-talet.

– I häftena skrev man ner visor som var populära just då, berättar Eklund-Strang. Man skrev ur varandras häften eller så skrev man av en

■ Ett tjockt vaxdukshäfte kunde ta år att fylla. Kring bordet från vänster institutschef Niklas Nyqvist, arkivarie Birgitta Eklund-Strang, amanuens Marie Lönnblad och arkivarie Synnöve Svanström.

tryckt förlaga. Ibland skrev man direkt ur minnet.

Ett tjockt vaxdukshäfte kunde ta år att fylla. Det ser man på att handstilen förändras. Men framför allt märks det på innehållet. Materialet blir annorlunda, mer varierat. Förutom sångtexter kunde man skriva in korta berättelser, ramsor och minnesverser, ibland kanske egna dikter.

I många fall ser man av dateringarna i häftet att det skrivits under bara några få månader. De flesta av häftena i Folkmusikinstitutets samlingar är just sådana.

Det var ofta ungdomar i åldern 15–20 år som skrev och sammanställde sånghäften. Innehållet präglades av skribentens livssituation. Unga ►►

flickor skrev gärna om den romantiska kärleken, medan sjömän hade visor om sjömanslivet och äventyr på havet i sina häften.

– Vi har också så kallade militärhäften, som pojkarna skrev medan de fullgjorde värnplikten, berättar Eklund-Strang. Häftena är en blandning av sångtexter, karikatyrer, visdomsord, teckningar av flickor och dagboksaktiga anteckningar.

Anteckningarna i militärhäftena speglar de unga pojkarnas fantasier – ofta utan förskönande omskrivningar.

Eklund-Strang skrattar:

– Vissa anteckningar i militärhäftena är rätt så vågade, faktiskt.

En del av militärhäftena i Folkmusikinstitutets samlingar är skrivna under kriget. De är annorlunda än de fredstida häftena.

– De är ofta mer städade och de erotiska anspelningarna låter nuförtiden närmast charmiga, berättar Svanström. I de här häftena märks också hemlängan och längtan till familjen.

Att skriva i häften var ett nöje på lediga stunder eller ett sätt att få tiden att gå. Häftena var också ett bra stöd för minnet, när man sjöng för sig själv eller tillsammans med andra.

Vackert att se på

Ett genomgående drag i sånghäftena är det estetiska intrycket. Det var allt annat än egalt hur ens sånghäfte såg ut. Det skulle vara vackert att se på och behagligt att bläddra i.

– Folk har satt stor möda på att skriva vack-

ert, med en prydlig och omsorgsfull handstil, säger Svanström. Många av häftena är dessutom rikt illustrerade.

Intresset för att skriva i sånghäftet avtog ju äldre skribenten blev. Också det märks tydligt på innehållet:

– Det är inte alls ovanligt att man i slutet av ett sånghäfte hittar en kort minnesanteckning, en köplista eller ett matrecept, slarvigt nedplitat, berättar Eklund-Strang. Det var vuxenlivet som hade gjort sitt inträde.

Brytning efter sextioalet

Många av vishäftena i Folkmusikinstitutets samlingar är från de fyra första årtiondena av 1900-talet. Femtio- och sextiotialshäften har institutet bara ett fåtal av.

– De häftena är ännu i skribenternas ägo och upplevs säkert som ett kärt och rätt så personligt minne från ungdomen, säger Svanström.

Forskningen har heller inte ännu i samma utsträckning intresserat sig för yngre häften som inte innehåller så mycket traditions gods utan främst samtidens schlagers och populärmusik.

Efter 1960-talet avtog traditionen med att skriva sånghäften.

– Vi ser en tydlig brytningsperiod just där vid femtio- och sextioalet, berättar Nyqvist. Ungdomskulturen gjorde sitt inträde, radion började spela populärmusik, grammfonskivorna blev allt vanligare i hemmen. Sedan kom magnetofonbandet och C-kassetten. I de häften som skrevs

på den tiden är repertoaren en helt annan.

Behovet av att samla sina egna sånger har dock inte försvunnit någonstans. Det är bara metoderna som har blivit annorlunda.

– På sjuttio- och åttiotalen hade ungdomarna sin favoritmusik i stora samlingar C-kassetter, som de själva hade bandat in. Då kunde man sitta med sin bandspelare framför radion och spela in låtarna direkt, utan några sladdkopplingar. Den tekniska kvaliteten på upptagningarna blev förstås som den blev. Ändå gjorde man så, det var alltså en viktig grej, berättar Nyqvist.

– Och på samma sätt som det var viktigt att skriva prydligt i ett vishäfte, så var det viktigt att skriva prydligt på kassettfodralet, tillägger Svanström.

Idag är det låtlistor på Spotify som gäller. I morgon är metoden någon annan. Men samlar gör man. ■

Har du ett sånghäfte i dina gömmor?

Har du ett sånghäfte undanstoppat i dina gömmor någonstans? Ett häfte som du själv har skrivit i din ungdom eller kanske ärvt av någon?

Häftet är värdefullt för forskningen. Mejla Folkmusikinstitutet på folkmusik@sls.fi eller ring (06) 319 5600!

Du behöver inte ge bort häftet. Folkmusikinstitutet kan skanna in sidorna och ge dig häftet tillbaka.

Arkivpedagogiskt paket kring folklig vissång

Folkmusikinstitutet FMI vid Svenska litteratursällskapet i Finland håller som bäst på att planera ett arkivpedagogiskt paket som fokuserar på den vokala folkmusiken.

Materialet riktar sig till årskurserna 3–4 i grundskolan. Tanken är att med hjälp av arkivmaterial såsom gamla vishäften samt ljud- och filmklipp erbjuda läraren ett upplevelsebaserat komplement till musikundervisningen i skolan. Syftet med paketet är att göra visan intressant för eleverna och samtidigt, med visans hjälp, göra en tidsresa med barnen mellan äldre tider och nutiden.

– Vi kommer att ta fram dels en online-version av paketet, som man kan ta del av och arbeta med på webben, dels ett fysiskt material, som man låna till sin skola, berättar amanuensen **Marie Lönnblad** om projektet.

Paketet förväntas bli färdigt och kunna lanseras år 2015.

Läs mera om Folkmusikinstitutet på www.sls.fi/folkmusik!

Solveig Rabb

Det var värre än jag trodde att flytta till åldningshemmet. Min son i Stockholm och min dotter i Åbo hade länge yrkat på det. En österbottnisk sidoby betraktades av dem som rena ödemarken. Och när hemhjälpen minskade och jag började få färdiglagad mat bara en gång i veckan, sa dottern: "Mamma, du har det sämre än minkarna, de får mat varje dag." Och hon såg så medlidsamt på mej.

Då insåg jag i vilken situation jag befann mig.

Näja, katten åt hälften av maten som jag värmde upp, så på tre dar var den slut. Jag övergick till burkmat, soppor mest. Men eftersom mina händer är deformerade av reuma har jag svårt att få upp burkarna. Jag som inte ens kan skala en rå potatis övergick till mospulver. Det blev ensidigt i längden. Därför flyttade jag.

Värst av allt var att ge bort katten. Inga husdjur får man ha här.

Solveig Rabb: Ur "Flyttningen" i *Innan morgonen gryr* (2011)

Solveig Rabb

Född: Korsholm 1934

Bor: Korsholm

Solveig Rabb är lärare och författare. Den litterära debuten kom relativt sent i livet med vissamlingen *Djur och natur* (1983). Rabb har sedermera gett ut bland annat romaner, diktsamlingar, noveller och barnböcker. Senast har hon varit aktuell med novellsamlingen *Innan morgonen gryr* (2011).

I sina prosatexter återkommer Rabb

ofta till frågor och problem i förhållandet mellan kvinnor och män. Hon vill också lyfta fram de svaga och förtryckta i samhället och väljer gärna motiv från samhällets underklass av torpare, småbrukare och arbetare.

Många av Solveig Rabbs böcker finns inlästa på Celia, specialbiblioteket för bland annat synskadade.

Källor:

- Utbildningsstyrelsen: Möt finlandssvenska författare (www11.edu.fi/mlm/kirjailijakortti.php?id=64), hämtad 28.1.2014
- Scriptum (www.scriptum.fi/sv/books/fiction/rabb), hämtad 28.1.2014

Hvad skall den gamla?

*Skall jag sjunga? Hvad skall jag sjunga? God natt, god natt,
jag skall ej sjunga mera; jag skall somna. God natt!*

*Hvarför skulle jag sjunga, för hvem skulle jag sjunga?
Redan smyger ålderdomen ett och annat silfverstrå i mina
lockar. Den gamla skall icke sjunga. Hvad är en gammal
qvinna? Ett grand i ögat, en sticka för foten.*

*Huru skall den gamla gifva glädje? Hon skall tiga, hon skall
försvinna. Då när ingen blir henne varse, ger hon den bästa
fröjden. Tyst, tyst, din lock blandas redan med silfverhår,
göm dig, försvinn, att ingen behöfver se dig. God natt, god
natt, jag vill sofva.*

*Hvarför har äfven den gamla känslor, hvarför vill äfven
hon lefva, hvarför vill hon titta utom sin dörr? Sof, sof, god
natt, jag vill sofva. Tyst!*

*Der inne ljuder gladt tal, der ljuder glädtigt skratt. Det är
de unga männen, som tala varmt om lifvets stora drömmar,
om det vackra, om det sköna. Icke skall den gamla qvinnan
gå dit, för att skrämma bort deras glädje. God natt, god natt,
jag vill sofva.*

Tyst, du är en gammal qvinna, sof, sof, god natt!

Fredrika Runeberg: *Teckningar och drömmar* (1861)

Fredrika Runeberg

Född: (Tengström) i Jakobstad 1807, uppvuxen i Åbo

Död: Helsingfors 1879

Fredrika Runeberg var en litterär pionjär, som under sin livstid publicerade sig under den anspråkslösa signaturen -a-g. Hon var en av de mest bildade kvinnorna i landet på sin tid och den första finländska författaren som analyserade kvinnans ställning i hem och samhälle. Hon gav också ut två av de tidigaste historiska romanerna i Finland, *Fru Catharina Boije och hennes döttrar* (1858) och *Sigrid Liljeholm* (1862), bägge under signaturen -a-g.

Fredrika Runeberg har kallats Finlands första kvinnliga journalist. Hon tog också initiativet till att grunda en av landets första kvinnoföreningar.

Källor:

- Uppslagsverket Finland, del 4 s. 276–277 (Schildts, 2006)
- Författardatabasen Brösttoner (www.brosttoner.fi)

Fredrika Runeberg var gift med nationalskalden Johan Ludvig Runeberg. Paret bodde först i Helsingfors och sedan i Borgå. Fredrika Runeberg skötte ett stort, barnrikt hushåll och var värdinna för en mängd litterära salonger. På äldre dagar skrev hon en självbiografi, *Min pennas saga*. Den utkom först långt efter hennes död, år 1946.

Fredrika Runeberg hyllades länge mest som nationalskaldens maka och vårdare under hans långa sjukdom. Numera betraktas hon som en av sin tids främsta finländska prosaister och åberopas i feministisk litteratur.

Metha Skog

*I finkappan sitter hon vid köksbordet
medan hon slutar vänta på färdtjänst
Vid granngården bilen som ska ta
hundra grisar lika långa kilometerar
De längtar kanske ut men
Längre än hon åkt för att fara bortresa hem
Ville hemma mest Odlar fåror så Kor får ull
spinna med katten med händer som vet djur
men inte förstår mat som säljs
med vad den inte innehåller
där hon ligger före i tiden med att vara kvar*

Metha Skog: *Sov förtare* (2013)

Metha Skog

Född: Vasa 1954

Bor: Vasa

Metha Skog är författare, bildkonstnär och förlagsredaktör. Hon har gett ut sex diktsamlingar och även medverkat i ett antal samlingsverk. Senast har hon varit aktuell med diktsamlingen *Sov fortare* (2013).

Skog har kommit in på författarbanan via musiken och bildkonsten. Skriva uppger hon sig göra för dem som har samma vilja att förstå, komma till mötes, för människor som söker sina formuleringar. Skrivandet är för Skog ett sätt att utbyta formuleringar, tankar och bilder

med andra. Hon trotsar ofta det vedertagna och uppnår med oväntade språkonstruktioner nya innebörder. Inte sällan är hennes dikter humorfyllda eller ironiska.

Ellips förlag, som Skog driver tillsammans med författarkollegerna Ralf Andtbacka och Catharina Gripenberg, tilldelades år 2013 det prestigefyllda Finlandspriset. I prismotiveringarna nämns, förutom förlagets utgivningsverksamhet, även Skogs omsorgsfulla formgivning, vilket gör böckerna till estetiska föremål.

Källor:

- Ellips förlag (www.anvianet.fi/ellipsforlag/), hämtad 28.1.2014
- Svenska Yle, Kultur och nöje: Finlandspris till Ellips förlag (<http://svenska.yle.fi/artikel/2013/12/16/finlandspris-till-ellips-forlag>), hämtad 28.1.2014
- Utbildningsstyrelsen: Möt finlandssvenska författare (www11.edu.fi/mlm/kirjailijakortti.php?id=67), hämtad 28.1.2014

Wava Stürmer

*Sammanfattning
dessa korta år
Ett långt liv.*

*Ibland var jag i hälarna
på en sanning.
Men alltid i fel kö.
Lyckligtvis.*

*Det udda
det oväntade
fanns utanför.
Vad gör vi
gör jag
av saknaden.
Avsaknaden.*

Wava Stürmer: *Samtidigt* (2011)

Wava Stürmer

Född: 1929

Bor: Jakobstad

Wava Stürmer inledde sitt författarskap som impressionistisk vardagsskildrare i diktsamlingen *Bevingad vardag* (1955). Boken fick inte något särdeles bra mottagande och följande diktsamling, *Därför att ljuset*, kom först år 1967.

Efter småstadsdeckaren *Ro, ro till Dödmansskär* (1967) gav Stürmer år 1970 ut *Det är ett helvete att måla himlar*, en diktsamling som öppnade upp ett starkt samhällsengagemang med feministiska förtecken. Flera av Stürmers dikter från sjuttioalet, främst "Vi är många, vi är hälften", tonsattes och fick stor betydelse för kvinnorörelsen i hela Norden. "Jag vill visa en bit av livet, hur det är och

hur det kan vara. Kvinnlighet och livet som kvinna är återkommande teman i min produktion, och jag har alltid haft den kvinnliga aspekten på tillvaron som grund för det jag skriver", har Stürmer själv berättat.

Stürmers verk anses ha två genomgående stråk: fåglarna – som levande varelser men framför allt som symboler – och hemstaden. Stürmers alla böcker är förankrade i Jakobstad med omnejd.

Wava Stürmer har också skrivit barnböcker, romaner och deckare samt radio- och teaterpjäser. Senast har hon varit aktuell med diktsamlingen *Samtidigt* (2011).

Källor:

- Finlands svenska litteraturhistoria, del 2 s. 287 (Svenska litteratursällskapet i Finland, 2000)
- Uppslagsverket Finland, del 4 s. 613 (Schildts, 2006)
- Bror Rönholm: "Vardagspoet med fågelsjäl", i *Litteratur med våra ögon*, s. 119–131 (Författarnas Andelslag, 2004)
- Jenna Hellström: "En kvinnas liv", i antologin *Skulle det bli Brösttoner? Svenskösterbottniska författarporträtt* (Scriptum, 2007)

Inga-Britt Wik

*Det är slut på dagen,
den genskjuter mig när jag går hem.
Husen står i sina rader,
marknadsrösterna hänger kvar,
röda, gula, blå, trötta och tysta.
Det blev en bra dag i alla fall,
morgonängslan sjönk undan,
jag handlade och vandlade i en affär
med trevliga expedit.*

*Det blev en dag, en vanlig dag,
lite skrivet, lite vävstuga,
lite Arbis och folk jag lärt känna,
jag minns och jag ser, är på väg
in i sömnen,*

*jag låter mig sjunka
andetag för andetag
i mörkret.*

*Jag är namnlös, osynlig,
ögonlocken en väv som är ljusare
än natten.*

*Om döden kunde komma så,
komma så,
att jag sjunker och stiger
andetag för andetag
i en vind från havet.*

Inga-Britt Wik: *Skriver i dagarnas bok* (2008)

Inga-Britt Wik

Född: Vasa 1930

Död: Vasa 2008

Inga-Britt Wik var författare, poet och universitetslektor. Hon blev student i Vasa och filosofie kandidat, senare licentiat, vid Helsingfors universitet. Vid universitetet arbetade hon under hela sitt yrkesverksamma liv.

Den svenskösterbottniska skönlitteraturen fick i början av 1950-talet ett enormt uppsving. Wik gav ut sitt debutverk *Profil* år 1952. Vid samma tid inledde också bl.a. Evert Huldén, Hans Fors, Leo Ågren och Wava Stürmer samt lite senare Gösta Ågren och Lars Huldén sina litterära karriärer. Den konstnärliga kreativiteten kryddades med en rejäl nypa regional självkänsla och medvetenhet.

Det regionala var dock inte vad Wik diktade om. Hon skrev om eviga frågor, om mig och dig, ibland om "oss". Med

tiden trädde kvinnomedvetenheten allt tydligare fram i hennes verk, medan naturlyriken fick allt starkare stråk av ekologi.

Om sitt äktenskap med Jörn Donner skrev Wik bl.a. romanerna *Ingen lycklig kärlek* (1988) och *Bryta upp* (1996). Av Wiks kärlekslyrik kan särskilt *Långa längtan* (1969) nämnas. Ett av Wiks mest betydande verk är biografen *Strövtåg i ordskogen* (2002), ett storverk om Lars Huldéns liv och produktion.

Wik gav under sin livstid ut fyra prosaverk och sexton diktsamlingar. Den sjuttonde diktsamlingen, *Skriver i dagarnas bok*, utkom postumt år 2008. Svenska litteratursällskapet belönade år 2004 Wik med sitt mest prestigefyllda pris, Tollanderska priset.

Källor:

- Timo Härmäläinen: Minnesruna över Inga-Britt Wik i Helsingin Sanomat (www.hs.fi/muistot/Inga-Britt+Wik/a1364352320649), hämtad 31.1.2014
- Författardatabasen Brösttoner (www.brosttoner.fi)
- Schildts & Söderströms (www.sets.fi/forfattare/inga-britt-wik/), hämtad 31.1.2014

Anita Wikman

Följande dag hämtade hon kökspallen från båtuset och påbörjade de dagliga besöken vid graven. Redan efter en vecka hade hon trampat upp en smal stig i gräset och när Karl-Erik efter Chicagoresan kom på besök såg han hur hon tacklat av och magrat.

Oroad och bekymrad över förändringen föreslog han att hon skulle anmäla sig till kommunens pensionärshem eller hyra en lokal inne i stan. Men det kunde hon inte tänka sig.

Vem skulle i så fall dra upp moraklockan, vattna blommorna, tömma råttfällan, mata småfågeln och se till Kollis grav?

Dessutom hade hon tre meter färdigklabbad björkved i vedskjulet och frysboxen fylld av fisk och älgkött, egenhändigt plockade skogsbär och färskpressad havtornssaft.

Nej, bara hon återfick aptiten skulle allt reda upp sig, förklarade hon och tillade att nästa gång han kom kunde han ta med sig en stor flaska Ferronol från hälsokostaffären.

Inte heller dottern Ulla, som började ringa henne oftare än vanligt, lyckades med sina övertalningsförsök.

Inte ens barnbarnet Jessica, Kallbåda-Hjalmar eller barndomsvännen Elsa fick henne övertalad att flytta.

Men när snöstormen i november rasade kring huset och hon inte ens orkade skotta upp omkring trappan gav hon med sig och ringde Karl-Erik.

Tre dagar senare hade han hyrt en tvårummare i ett höghus inne i stan och redan följande dag kom han och hämtade henne. Då hade det mesta av snön smält bort och paketbilen kunde köra ända fram till trappan.

Anita Wikman: Ur "Inga", i Allan, Sandra och vi andra (2011)

Anita Wikman

Född: Nykarleby 1938

Bor: Munsala, Nykarleby

Anita Wikman debuterade år 1974 med diktsamlingen *De blå bergen*. Diktsamlingarna har under årens lopp blivit fler, men Wikman har blivit känd också som prosaist. I sina romaner berör hon tunga teman såsom arbete, gemenskap, åldrande och sjukdom. Wikmans diktning belyser orättvisa, politiskt uppvaknande, kvinnoförtryck och kvinnors solidaritet. Prosatrilogin *Kråkvals*, *Kråkögat* och *Vingklippt* utspelar sig i Nykarleby.

Fram till år 1980 arbetade Wikman inom äldreomsorgen. Sedan blev hon

författare på heltid. Senast har hon varit aktuell med novellsamlingen *Allan, Sandra och vi andra* (2011). ”I de här tretton novellerna finns ett långt livs inkännande överseende med mänskliga svagheter och personliga tillkortakommanden, men också en stark tro på att den som inte har så vassa armbågar, obegränsad arbetskapacitet och spjutspetskunskap kan klara sig och leva ett värdigt liv”, skrev Barbro Enckell-Grimm i en recension av boken på Lysmasken, en webbplats för litteraturkritik.

Källor:

- Tomas Mikael Bäck: ”Subjektiva synpunkter”, i antologin *Skulle det bli Brösttoner? Svenskösterbottniska författarporträtt* (Scriptum, 2007)
- Nykarleby stadsbibliotek (www.nykarleby.fi/nagot-for-dig/bibliotek/forfattare-i-nykarleby/wikman-anita/), hämtad 28.1.2014
- Lysmasken.net: Wikman, Anita (www.kiiltomato.net/knapparen/wikman-anita/), hämtad 28.1.2014
- Lysmasken.net: Ge mig ett namn (www.kiiltomato.net/anita-wikman-allan-sandra-och-vi-andra/), hämtad 4.2.2014

Gösta Ågren

*Att bli gammal är
att bli sig själv. Allt
annat tar åren
bort. Kroppen
står som en skugga
under hårets vitnande
brand. Ansiktet
försvinner långsamt in
i sig självt. Blicken
kommer allt närmare
tills den upphör i
ögats grumliga yta.*

*Så vissnar, sakta, allt,
som inte är du.*

Gösta Ågren: "Att bli gammal", i *Med ålderns rätt*,
red. Birgitta Boucht & Tomas Mikael Bäck (2010)

Gösta Ågren

Född: Lippjärv, Nykarleby 1936

Bor: Vasa

Gösta Ågren debuterade som nitton-åring år 1955. Sitt genombrott fick han på sjuttioalet. En höjdpunkt på diktarbanan nåddes med trilogin *Jär* (1988), *Städren* (1990) och *Hid* (1992). För *Jär* tilldelades Ågren år 1989 Finlandiapriset. Priskommittén betonade då Ågrens förmåga att föra in vardagen i dikten och skissa människor med bara några få ord.

Ågren har studerat humaniora vid Stockholms universitet, där han år 1971 disputerade med en avhandling om Dan Anderssons liv och diktning. Han har också studerat film. Ågren har verkat bl.a. som fabriksarbetare, journalist, lärare och filmregissör.

Förutom Finlandiapriset har Ågren tilldelats en rad ansedda litteraturpris, bl.a. Tollanderska priset (1986) och Pro Finlandia-medaljen (2006). År 2011 no-

minerades diktsamlingen *I det stora hela* till Nordiska Rådets litteraturpris.

Ågren har beskrivits som en existentiell diktare, som inte väjer för de svåraste frågorna såsom döden, våldet och meningen med livet. År 2013 belönades han av Stiftelsen Längmanska kulturfonden i Sverige, som då konstaterade: "Han [Ågren] går ofta i dialog med filosofer och tänkare; brottas med dem i sträng granskning av relevansen i deras ord. Gösta Ågrens poesi ger läsaren både verktyg att möta det skoningslösa livets angrepp och den glädje en absolut språk-känsla erbjuder."

Ågrens poesi har översatts till finska, engelska, franska, spanska, isländska, ryska, holländska och ungerska. Senast har Ågren varit aktuell med diktsamlingen *Centralsång* (2013).

Källor:

- Schildts & Söderströms (www.sets.fi/forfattare/gosta-agren/), hämtad 28.1.2014
- Finlands svenska litteraturhistoria, del 2 s. 282–283 (Svenska litteratursällskapet i Finland, 2000)

Robert Åsbacka

Pojken och flickan kom tillbaka samtidigt. Han hörde deras röster i trappan redan innan de öppnat dörren. De lät glada. Han undrade vad det var de talat om. När de kom in i lägenheten sänkte de rösterna, som om de kommit in i ett sjukrum. Det hade de ju också, men han var inte sjuk på det sättet att man skulle behöva vara överdrivet tyst. Det var bara leder det handlade om, inte någon som låg på sitt yttersta. Fast allt det där visste nog inte ungdomarna något om, för dem var han en gammal och möjligen döende man.

För att motverka det och visa att han inte bara var vid liv, utan dessutom livlig, ropade han utåt hallen: "Hallå där, vilken tid det tog, stannade ni och åt på vägen!"

Det var tänkt som ett skämt, men då han såg pojkens ansikte förstod Thomasson att han tagit det på allvar. Ögonen var stora och mörka. Dem hade han efter sin mor.

"Jag sprang så fort jag kunde", sa pojken.

Robert Åsbacka: *Orgelbyggaren* (2008)

Robert Åsbacka

Född: Terjärv, Kronoby 1961 (uppvuxen i Nykarleby)

Bor: Flen, Sverige

Robert Åsbacka betraktas som en av Nordens främsta prosaister. Han debuterade år 1988 med en diktsamling – *Med tungorna hängande* – men fick sitt genombrott med romanen *Döbelns gränd* år 2000. Romangenren var han sedan trogen i många år.

Åsbackas senaste bok är dock en essäsamling. Den bär titeln *Bara man håller på så blir det hyfsat bra till slut. En bok om kampsport och litteratur* (2013). I boken, som baserar sig på dagboksanteckningar, skriver författaren om en intensiv period av kampsportträning och om tävlings-

gemenskapen inom kampsporten men också om sin egen väg från verkstadsgolvet till ett författarskap som hittills har resulterat i nio böcker.

Åsbacka har tilldelats ett flertal litteraturpriser av bl.a. FST och Svenska litteratursällskapet. Han har dessutom varit nominerad till Runebergspriset år 2005 och 2008, Finlandiapriset år 2006 och Nordiska rådets pris år 2008. Romanen *Orgelbyggaren* (2008) har översatts till finska och tyska och satts upp som pjäs på Wasa Teater.

Källor:

- Schildts & Söderströms (www.sets.fi/forfattare/robert-asbacka-2/), hämtad 28.1.2014
- Svenska Yle, Kultur och nöje: Robert Åsbacka om kampkonst och litteratur (<http://svenska.yle.fi/artikel/2013/09/17/robert-asbacka-om-kampkonst-och-litteratur>), hämtad 28.1.2014

Författarregister

Andtbacka, Ralf FÖ1:6; FÖ4:8
Attianese, Ann-Helen FÖ1:8

Berg, Maria (se Pali-Maj)
Berglund, Bernt FÖ2:6
Bergman, Siv..... FÖ2:8; FÖ6:12
Bergman, Torsten..... FÖ4:10
Bertell, Ann-Luise FÖ1:10
Björklund, Edit FÖ2:10
Björklund, Jenny..... FÖ5:10
Björkman, Lolan FÖ2:12
Björkskog, Doris FÖ3:8
Blomqvist, Greta FÖ4:12
Bondestam, Anna FÖ2:14
Boucht, Christer FÖ3:10; FÖ4:14
Brunell, Thomas..... FÖ4:16
Byggmästar, Eva-Stina..... FÖ3:12
Bäck, Håkan FÖ2:16
Bäck, Tomas Mikael FÖ1:12; FÖ4:18
Björkskog, Doris FÖ3:8
Blomqvist, Greta FÖ4:12
Bondestam, Anna FÖ2:14
Boucht, Christer FÖ3:10; FÖ4:14
Brunell, Thomas..... FÖ4:16
Byggmästar, Eva-Stina..... FÖ3:12; FÖ5:11
Bäck, Håkan FÖ2:16
Bäck, Tomas Mikael FÖ1:12; FÖ4:18
Bäckman, Anna-Lisa..... FÖ6:14

Cronström, Runa..... FÖ5:16

Dahlgren, Alta..... FÖ2:18

Eklund, R.R..... FÖ2:20
Ertö, Solveig..... FÖ3:14
Englund, Helge..... FÖ3:16
Enqvist, Jens..... FÖ4:20

Fogde, Uno FÖ1:14
Fors, Hans FÖ1:16

Gleisner, Marita..... FÖ1:18
Granholt, Olof FÖ2:22; FÖ6:16
Granvik, Erik FÖ2:24; FÖ6:18
Gripenberg, Catharina..... FÖ2:26

Hagman, Toivo FÖ2:28
Hedman, Kaj..... FÖ1:20

Hellsten, Bosse FÖ5:17
Hemmer, Jarl FÖ1:22
Herrgård, Elin FÖ2:30
Hoffman, Yvonne FÖ1:24; FÖ4:22; FÖ5:18
Holma, Birgit..... FÖ4:24
Huldén, Evert..... FÖ2:32
Huldén, J.J..... FÖ1:26; FÖ3:18
Huldén, Lars..... FÖ1:30; FÖ3:24; FÖ6:20
Högholm, Gunnel..... FÖ3:26
Högnäs, Kurt..... FÖ1:32; FÖ4:26; FÖ6:30
Högnäs, Tor..... FÖ3:28
Högnäs-Sahlgren, Brita..... FÖ4:28

Jansson, Henrik FÖ3:30; FÖ6:32
Järv, Harry..... FÖ5:2

Kackur, Stina FÖ4:30
Kankkonen, Stig..... FÖ4:32
Klinkmann, Sven-Erik FÖ1:34
Korkea-aho, Kaj FÖ5:20
Krokfors, Hjalmar FÖ2:34

Levlin, Kurt..... FÖ3:32
Lindén, Gurli FÖ3:34
Lund, Hjördis FÖ4:34
Lybeck, Mikael..... FÖ2:36
Lång, Fredrik..... FÖ2:38; FÖ3:36
Långbacka, Ralf FÖ4:36

Michelson, Roy..... FÖ1:36; FÖ4:38; FÖ6:34

Nielsen, Ulrika FÖ3:38
von Numers, Gund..... FÖ3:40
Nygren, A.J..... FÖ2:40
Nygren, Gun FÖ5:21
Nylund, Anna..... FÖ3:42; FÖ6:36
Nylund, Gunnar..... FÖ3:44
Nynäs, Carina FÖ4:40
Nystrand, Mathias..... FÖ1:38; FÖ5:24
Nyström, Anni FÖ1:40; FÖ4:42
Nyström, C..... FÖ1:4; FÖ3:46; FÖ5:25; FÖ6:38

Pali-Maj (Berg, Maria)..... FÖ2:42

Rabb, Solveig..... FÖ1:42; FÖ6:48
Rossi, Oscar FÖ3:48
Rundt, Dennis..... FÖ3:50
Rundt, Joel..... FÖ6:8

Runeberg, J.L FÖ1:44
Runeberg, Fredrika FÖ6:50
Rönnback, Jörgen..... FÖ4:44; FÖ5:28
Rönholm, Bror..... FÖ4:46

Sahlström, Anna-Lisa FÖ1:46; FÖ4:48
Sandström, Peter FÖ2:44; FÖ5:29
Skog, Metha FÖ3:52; FÖ6:52
Slotte, Alexander..... FÖ3:54
Starck, Arlette..... FÖ2:46
Stenwall-Albjerg, Åsa FÖ4:50
Stockhammar, Hilma FÖ2:48
Stormbom, Nils-Börje..... FÖ4:52
Stürmer, W FÖ1:48; FÖ4:54; FÖ5:30; FÖ6:54
Sund, Lars FÖ1:50; FÖ3:56; FÖ4:56
Sundgren, Tatiana..... FÖ2:50
Sundqvist, Christel FÖ5:32
Södergran, Matilda FÖ2:52; FÖ5:33

Taivassalo, Hannele Mikaela FÖ3:58
Tallmark, Alfred FÖ2:54
Tegengren, Jacob FÖ1:52
Teir, Philip..... FÖ5:41
Topelius, Zacharias..... FÖ1:54
Torfason, Katarina FÖ5:42

Wacklin, Sara FÖ3:60
Wahlbeck, Jan-Christer..... FÖ4:58
West, Curt..... FÖ4:60
Wik, Inga-Britt FÖ2:56; FÖ6:56
Wikman, Anita..... FÖ1:56; FÖ5:44; FÖ6:58
Willner, Sven..... FÖ3:6
von Wright, Heidi FÖ3:62

Ågren, Erik FÖ2:58; FÖ4:6
Ågren, Gösta..... FÖ1:58; FÖ6:60
Ågren, Leo FÖ4:62
Åsbacka, Robert..... FÖ1:60; FÖ5:46; FÖ6:62

Österberg, Anna-Lisa FÖ2:60
Östman, Catharina..... FÖ2:62

FÖRKLARING:

FÖ1–6: Författarnas Österbotten,
del 1–6 (2009–2014)

Exempel:
FÖ1:8 – Författarnas Österbotten del 1, s. 8

Författarnas Österbotten

Platser, miljöer och fenomen
ur den svenskösterbottniska litteraturen

Beställ fler exemplar
eller komplettera Din serie!

Mejla info@kulturosterbotten.fi

Författarnas Österbotten

ISSN: 1798-0801

”När man hör en som är långt över nittio år berätta så här, så inser man att en människa är en människa hela livet igenom. Då tror jag att det är viktigt att barn som är fem år idag får höra historien av henne.”

Det säger Lina Teir, scenkonstnär och pedagog och verksam runtom i Svenskfinland bl a som lärare i berättarkonst. Och det är sant: de gamla har mycket att berätta. Men det gäller att skapa rum för dem att berätta – och själv vara beredd att slå sig ner och lyssna.

Att bli gammal och mötas över generationsgränserna kring böcker och berättelser är vad detta häfte – del 6 i skriftserien Författarnas Österbotten – handlar om.

Följ med på ännu en inspirerande tur i den svenskösterbottenska skönlitteraturen!

KulturÖsterbotten

ger kulturen synlighet och möjlighet

www.kulturosterbotten.fi